

Heemkundekring Bergelijk

de Keersopper

nr 22

In dit nummer:

De sigarenindustrie in Bergeijk – Deel 1

Wil v.Ham, Wim v.Dooremolen p 2

Over de Historische Krantenwebsite

Ad Tilborghs p 10

Genealogie Gerard I van Horne

Martien Veekens p 12

De Heren van Herlaar in Bergeijk (vervolg)

Daniel Vangheluwe p 13

Liberation Route Brabant

Wim van Dooremolen p 21

Jan Cornelis Volders, brandmeester over het gehucht Berkt (1754)

Ad Tilborghs p 23

Geujendien-foto

p 24

DE KEERSOPPER

NR 22

september 2011

HEEMKUNDEKRING BERGEIJK

Hallo heemkundevrienden,

De vakantie voorbij (de zomer was al eerder verdwenen) en de heemkundekring neemt de draad weer op.

Zoals met deze *Keersopper*, waarin u o.a. een artikel verwacht over het marktplein 't Hof te Bergeijk, want dat werd vorige *Keersopper* beloofd.

Maar, sorry, het moet nog even wachten.

In *Keersopper* 20 schreef Daniel Vangheluwe over Bergeijk loskoppelen van Luikse invloed ('Waarom Bergeijk volledig Brabants werd'). Hij stelde aan het eind van zijn verhaal vragen m.b.t. Henrik van Horne, de broer van Willem van Horne de veronderstelde Heer van Bergeijk. Vragen die in deze uitgave verder beantwoord worden.

Ad Tilborghs laat in een leerzaam stukje zien wat je zoal in historische kranten kunt vinden. En dan zijn we gestart met het wat beter vastleggen van de lokale geschiedenis der sigarenindustrie van Bergeijk.

Was het verder stil met die kring in Bergeijk? Nou niet helemaal.

Bij monumentendag leverde de kring zijn bijdrage. Een van die open monumenten tonen we hiernaast. Het is het klooster op 't Loo te Bergeijk. Een klooster daterend van 1904 toen de Franse zusters van 'Les Filles du Saint Esprit' hier kwamen voor het geven van onderwijs.

Nu zijn er ateliers gevestigd in het kloostergebouw.

Wim van Dooremolen.

De klas van zuster Clara op 't Loo.

Redactieleden:

Wim van Dooremolen

Ad Tilborghs

Martien Veekens

e-mail doorem@planet.nl

Daniel Vangheluwe

Wil van Ham

De sigarenindustrie in Bergeijk – Deel 1

Van 1866 tot het begin van de twintigste eeuw; de eerste initiatieven.

Meester Panken (1819-1904) was de directe ooggetuige van de opkomst van de plaatselijke sigarenfabriekjes in de tweede helft van de negentiende eeuw.

De eerste initiatieven zijn door hem opgetekend.

Op bladzijde 81 van zijn 'Beschrijving van Bergeijk' uit 1900 komt hij tot de slotsom: "Men vindt thans te Bergeijk vijf sigarenfabrieken, aan wier oprichting het voor een goed deel te danken is, dat de bevolking dezer gemeente in den laatste tijd zoo sterk toegenomen is." Verdere informatie ontbreekt. Maar in zijn dagboeken, waarin hij vanaf 1838 nauwgezet aantekeningen maakt van tal van gebeurtenissen in het dorp, zijn wat meer details te vinden. Het meest genoteerde beroep is in die tijd nog altijd landman of bouwman, kleine keuterboertjes, die nauwelijks kunnen rondkomen met de opbrengsten van de schrale heidegrond. Daarnaast zijn er plaatselijke ambachtslieden als de brouwer, de herbergier en de molenaar.

De eerste vermelding door Panken van een 'fabriek van tabak' betreft het initiatief van 'den jongen Heer **Louis Bots**', die mei 1866 een klein fabriekje opzet, dat 'tabak en snuif' op de markt brengt. De familie Bots exploiteerde aan de markt bij de Hofkerk (op de hoek van 't Hof en waar nu de Nieuwstraat loopt) een 'druk beklanten winkel'.

Louis Bots staande voor zijn woning aan 't Hof;
ter plaatse waar nu de kledingwinkel
van Franken gevestigd is.

De weduwe Rumolda Bots betrok in 1845 het winkelhuis, samen met vier van haar zes kinderen. Moeder Bots heeft de schuur aan het woonhuis tot een 'zeer doelmatige fabriek' laten verbouwen. De werkzaamheden kwamen in handen van een 'bekwamen fabrikant' met drie leerjongens. Volgens Panken is dit 'de eerste tabaksfabriek op de dorpen van den omtrek en heeft reeds veel debiet', maar hij geeft niet aan hoe lang het initiatief daadwerkelijk kansrijk is geweest.

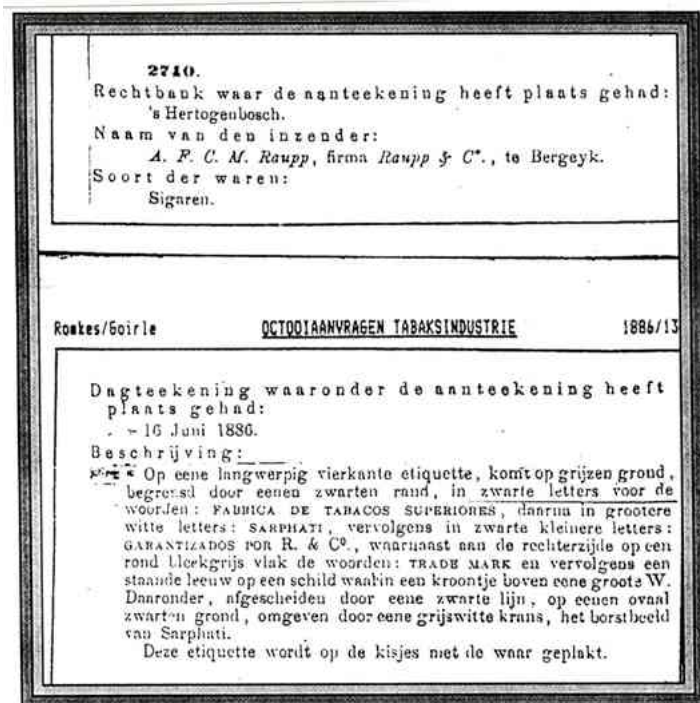
Aloysius Bots wordt in 1871 gemeenteontvanger van Bergeijk.

Als tweede noemt Panken het fabriekje van de 'firma **G. Keunen en Kanters**'. De gemeente bouwt in 1877 een 'uitstekend fraaije en ruime school' op 't Hof, die dinsdag 5 februari 1878 feestelijk in gebruik wordt genomen. Het nieuwe sigarenfabriekje maakt vanaf april 1878 gebruik van het vrijgekomen schoolgebouw aan het kerkhof bij de Hofkerk. Maar ook dit initiatief is geen lang leven beschoren. Zaterdagmiddag 10 mei 1879 om vijf uur 's middags sluit de zaak en Panken ziet de arbeiders, 'ongeveer 20 in getal', gezamenlijk de fabriek verlaten en 'door de Straat zingend, ter herberg gaan'.¹ (*Of zou het moeten zijn 'uit de herberg komen', red.*)

August Raupp Jr is de derde die aan het produceren van sigaren begint. Hij bekijkt het oude schoolgebouw op het kerkhof, maar besluit om de aan huis gelegen schuren en stallen te verbouwen voor de sigarenfabriek.

Panken bezichtigt de verbouwing begin november 1879. De ruimten bij de voormalige dokterswoning gaan grondig op de schop. Alle vertrekken worden verbouwd, en er zijn voldoende stenen van de tussenmuren om het karwij te klaren. De werkzaamheden beginnen 3 mei 1880.

Octrooiaanvraag Tabaksindustrie A.F.C.M. Raupp juni 1886

¹ Bossche Courant 13 mei 1879.

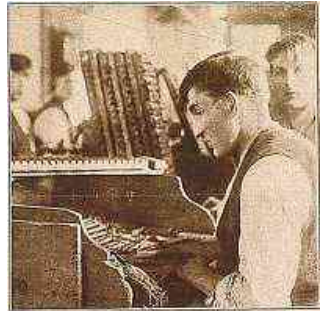
Raupp levert het merk Sarphati².

De bekende 'historie- en landschapschilder' A.J.(Antoon) Derkinderen brengt 14 juli 1886 een vereerd bezoekje aan de oude schoolmeester. 's Morgens gaan ze bij mevrouw Raupp op de koffie en na de middag gaat Panken, samen met August Raupp en de kunstenaar de Hofkerk bekijken en verder 'de bosschen tot nabij Riethoven en naderhand de sigarenfabriek van Mijnheer Raupp , waarin 20 personen werkzaam zijn'.

Begin oktober 1886 is Panken verrast door de plotselinge sluiting van het sigarenfabriek van Raupp. Panken schrijft: '1 October is het tot hertoe gunstig werkend sigarenfabriek des heeren Raupp en Cie. alhier gestaakt. Hierdoor verliezen nagenoeg een 30-tal personen daarin den arbeid. Enkele personen werkten nog eenige dagen'. Maar dan is de fabrieksmatige productie van sigaren in Bergeijk weer even van de baan.

De fam. Raupp verhuist in 1887 naar Stratum, waar men August Raupp Jr later als wethouder tegen kan komen.

Ondertussen had Keunen het fabriekje aan het kerkhof verhuurd aan de heer **Van der Leur** uit Valkenswaard. Maandag 1 maart 1880 begint die opnieuw een sigarenfabriek in de oude school. Maar ook dit initiatief loopt na elf maanden dood. En, zoals het artikel 'Historische kranten' in deze Keersopper vermeldt, wil het verder niet lukken met dat 'Kerkhof sigarenfabriekje'. Op 7 juni 1900 schrijft 'Het nieuws van de dag':

Heerenhuis met stal en schuur, school en schoolhuis met twee tuinen, fijne vruchtboomen, aaneen gelegen, in het welvarende dorp Bergeijk, billijk te koop. Zeer geschikt voor elk bedrijf doch bijzonder voor een sigarenfabriek. Overvloedige en zeer goedkoope werkkrachten. Adres Keunen, Gemert.

De eerste initiatieven maken weinig indruk. Het zijn gelegenheidsinitiatieven en de ondernemers zijn weinig doortastend – behalve misschien August Raupp Jr – en blijkbaar niet erg professioneel.

De ontwikkelingen in het naburige Valkenswaard spreken meer tot Panken's verbeelding. Als Jan van Best, de oprichter van een van de bekendste sigarenfa-

² Als zoon van een arts koos August Raupp een naam van de bekende arts uit de 19^e eeuw, waarvan een monument staat in het Sarphatipark te Amsterdam.

brieken, op 15 april 1880 op 37-jarige leeftijd sterft, schrijft Panken: 'Met recht kan J. van Best Jzn. de edelste, de bloem der inwoners van Valkenswaard genoemd worden. Zijne sigarenfabriek, vóór 15 jaar aangevangen, bloeide zoodanig dat ongeveer een derde deel van Valkenswaards bevolking hem zijne welvaart dankt'.

Panken beschrijft ook de begrafenis – 'vermoedelijk de plechtigste, welke ooit te Valkenswaard gehouden is' - die hij natuurlijk bijwoont, samen met 'de kinderen

en andere werklieden zijner fabriek, 150 personen, en vele andere inwoners en vreemdelingen'. In vergelijking met Bergeijk zijn de fabrieken in Valkenswaard al veel grootschaliger.

Aldus Panken over de Valkenswaardse fabriek, die in de vroege morgen van 7 september 1886 afbrandt. De fabriek had meer dan 200 arbeiders in dienst.

Het jaar 1888 brengt voor Bergeijk de eerste van een tweede generatie van sigarenfabrikanten, die meer succes hebben. **Godefridus Aarts**, de enige zoon van burgemeester Aarts, begint in het nieuwe jaar zijn onderneming in de oude sigarenwerkplaats van August Raupp Jr. Een groot voordeel is dat hij al enige ervaring heeft. Samen met G. Willekens begon hij vijf jaar eerder in Reusel een sigarenfabriek. Die onderneming werd opgesplitst en de sigarenhandelaar Willekens ging in Reusel alleen verder.

'De eerste sigarenmakers te Bergeik begonnen 8 Januari ten getale van 14. Nadat dan achtereenvolgens tot dezen tijd vier sigarenfabrieken te Bergeik, alle in de dorpskom

Het sigarenfabriekje van August Raupp Jr, later van Godfried Aarts.

en van niet langen duur, bestonden (eene die slechts met weinige personen

heeft gewerkt buiten beschouwing gelaten) is thans de vijfde aangevangen', stelt Panken tevreden vast.

De aanbesteding van een nieuwe sigarenfabriek start 15 juni 1891. Godefridus Aarts heeft hiervoor het huis van J. van Gerwen in de Straat (*nu Meester Pankenstraat*) gekocht, dat in 1836 gebouwd is en 'verscheidene eigenaars en veranderingen beleefd' heeft.

Van de zes inschrijvers is de plaatselijke aannemer Driekske Franken de laagste. Hij neemt het werk aan voor een bedrag van 1.895 gulden, met inbegrip van de materialen behalve de stenen. De sigarenfabriek wordt gebouwd naast de plek waar nu Van Woerkum Wonen staat. Op 3 en 4 november 1891 gaat de inventaris van de werkplaats op 't Hof over naar de nieuwe fabriek en Aarts maakt een doorstart met 41 werklieden. En het oude pand van de Raupp-artsen, in 1893 gebruikt als onderkomen voor een brigade marechaussees, werd uiteindelijk bekend als Café Sengers, een 'boerencafé' met beugelbaan.

Harmonie Willem III met Fried Aarts links vooraan.

De onderneming van Fried Aarts doet goede zaken en inspireert ook andere plaatselijke ondernemers. De oude Panken wordt wat minder spraakzaam, maar signaleert wel nog het 'schoon feest' op de avond van 4 april 1899 ter gelegenheid van het in ontvangst nemen van 'een kunstig en fraai vaandel voor de harmonie Willem III' in Hotel 'De Keizer'.

Harmonie Willem III was de nieuwe bedrijfskapel voor de werklieden van de sigarenfabriek van Godefridus Aarts. Op de feestavond houdt de 'WelEdele heer Aug. Raupp uit Eindhoven' een 'welsprekende gelegenheidsrede' die 'daverend en loffelijk is toegejuicht'.³

C.Kuijken Broekstr. 51

Begin juni 1899, bij gelegenheid van een wandelingetje naar 't Loo, bezichtigt Panken in de Broekstraat de sigarenfabriek van **Cornelis Kuiken**. Door het personeel van de sigarenfabriek van **Cees Kuijken** wordt in november 1901 een toneelvereniging opgericht met 'een twintigtal werkende leden', die onderdak vinden bij H. Groenen-Brouwers. Zaterdagochtend 4 december 1903 luidt de alarmklok. De sigarenfabriek van Cornelis Kuiken in de Broekstraat staat in de brand. De twee brandspuiten van 't Hof en de brandwacht van 't Loo rukken uit, 'doch vermochten de vlammen niet te stuiten'. 'Gedurende het branden viel er een zware regen die het dak der huizen nat maakte en waardoor overige huizen in de buurt zijn behouden. Bladeren van tabak en sigaren vlogen brandende hoog en ver door de lucht. Hoewel grotendeel door de assurantie gedekt lijdt de eigenaar schade.'

'Vrijdagavond 11 Dec. brandde te Eersel de sigarenfabriek af van Mathijssen', is de laatste regel die Panken eind 1903 in zijn dagboek wijdt aan de opkomende sigarenindustrie in Brabantse Kempendorpen.

Daarmee hebben we een eerste introductie van de sigarenfabriekjes van Godefridus Aarts in de Straat, het fabriekje van Cornelis Kuiken in de Broekstraat.

Enige andere, kleinere, Bergeijkse sigarenfabriekjes op de drempel van de twintigste eeuw worden door Panken niet genoemd.

Zo ontstond in 1896 aan de Schoolstraat, A215, het fabriekje van Petrus Driedonkx.

Petrus Egidius Driedonkx 1864 - 1927

³ Peel- en Kempenbode 8 april 1899 en Meierijsche Courant van 12 april 1899.

Hij bracht het merk Avenier van D. te B.

L'avenir, de 'toekomst', jawel, want het fabriekje hield het vol tot 1940.

En, ook in Schoolstraat, in het latere Nebato-gebouw, begon van de Akker in 1900 met sigarenproductie. Bas Bierkens⁴ noemt daarbij het merk Romulus.

Sigarenfabriek van v.d.Akker, waar later de NEBATO zich vestigde

Op het einde van de negentiende eeuw vinden de gezinshoofden als sigarenmakers voor het eerst vast werk in plaatselijke ondernemingen. Voorheen was het werk sterk aan de seizoenen gebonden en voor tijdelijk werk moesten de landarbeiders vaak ver er op uit trekken. Peter Meurkens geeft aan⁵: 'dat de nieuwe economische verhoudingen de mensen in het dorp dichter bij elkaar bracht. De lokale arbeidsmarkt bood de mensen voor het eerst sinds vele generaties een

⁴ Bas Bierkens 1997 'De Sigaar uit de Kempen'

⁵ In De Dagboeken van P.N.Panken- deel 5, pag. x

vaster perspectief om ook als lid van de dorpsgemeenschap de kost voor zichzelf en zijn gezin te kunnen verdienen. Tegelijkertijd is deze arbeidsmarkt een gevolg van groeiende samenhang: de druk uitgeoefend op werkgevers om werk te verschaffen aan dorpsgenoten is in belangrijke mate het gevolg van een morele dwang.' Belangrijk is hierbij de rol van de katholieke kerk, die in de loop van de negentiende eeuw op de dorpen in de Kempen zich een overheersende positie had weten te bemachtigen. Pas op het einde van de negentiende eeuw raakt de plaatselijke economie uit de 'verstarring', die de samenleving zo lang in zijn greep hield. Maar de nieuwe verhoudingen brengen ook een nieuwe afhankelijkheid van 'anonieme economische krachten van buiten'. Tot dusver hadden de eenvoudige boertjes zich staande kunnen houden door een grote mate van zelfvoorziening. Steeds meer worden ze nu afhankelijk van ruilhandel en de opkomende geldeconomie. Maar juist door de bevoogding van de katholieke kerk, blijven in Bergeijk excessen uit.

De sigarennijverheid is rond 1900 van bijzondere betekenis voor de Bergeijkse mensen. Peter Meurkens⁶ heeft uitgerekend dat in het begin van de twintigste eeuw zo'n kwart van de mannelijke beroepsbevolking een baantje in de sigarenmakerij vond. Maar de meeste sigarenmakers blijven thuis ook 'boeren', zodat het risico op het wegvallen van inkomen altijd wel een beetje opgevangen kon worden. Secretaris Frans de Leijer noteert niet voor niks in het Gemeente verslag over 1900: *"Om reden vanwege de gemeente veel werk wordt verschaft door ontginning van heide tot wetering en dennenbosch wordt weinig behoeftig huisvader van de publieke armkasse teruggehouden, die anders bij gebrek aan werk hiertoe moest zijn toevlucht nemen."* Werkverschaffing maskeert de heersende armoede. Uit de 'lokale elitestand'⁷, zijn een aantal 'sigarenfabrikanten naar voren getreden, die volledig werken op handkracht. Het sigaren maken is in het begin handwerk; het binnengoed, het omblad en het dekblad worden geheel met hand aangebracht. Vanaf de jaren tachtig van de negentiende eeuw is er wel een vernieuwing in de vorm van de introductie van de sigarenmallen, waarmee het binnenwerk direct al in de juiste vorm geperst wordt.

Over de verdere groei en uitbouw van productie hebben we het de volgende keer.

*Wil van Ham en Wim van Dooremolen,
met dank aan Pierre Verhoeven en Daan Baeten.*

⁶ P. Meurkens, Bergeijkse Notabelen 1800-1920, pagina 28.

⁷ P. Meurkens, idem pagina 28.

Over de Historische Kranten-website

De Koninklijke Bibliotheek heeft in mei 2010 de Historische Kranten-website gelanceerd. Via deze site (<http://kranten.kb.nl>) zijn veel kranten uit de periode 1618-1945 online doorzoekbaar en te downloaden. De database bevat momenteel anderhalf miljoen pagina's en is nog steeds groeiende. Op termijn zullen acht miljoen pagina's beschikbaar zijn.

Om een indruk te geven wat er zo allemaal over Bergeijk te vinden is, een aantal voorbeelden.

1814, 29 juli (Dagblad der provincie Brabant)

Den notaris Van Galen te Bergeyk, zal als gelaste van zijne principalen op maandag den 12 september 1814, des namiddags om drie uren, ten huize en herberge van Joseph van den Dungen te Bergeyk, provisioneel, en veertien dagen daarna finaal verkopen: een wel ter nering staande huizinge, brouwerij met deszelfs toebehooren, schuur, twee hoven, staande in het aangenaamste van Bergeyk, tegen over het raadhuis, van ouds genaamd de Keizer, waarin sedert vele jaren de tapnering met goed succes is geëxerceert, met omtrent 44 loopense akker weiland en houtw assen; aantevaardende de huizinge, hoven en weiland half maart en het akkerland tot oogst bloot aan de stoppelen in den jare 1815. Zijnde voorschreven goederen intusschen ook uit de hand te koop. Nadere informatie te bekomen bij voornoemde notaris te Bergeyk

1831, 31 januari (Dagblad van 's Gravenhage)

In den nacht van den 23 dezer, is er een twintigtal gewapende muiters gekomen ten huize van Jacob Bussing, goudsmid en winkelier, op het gehucht het Loo, onder Bergeyk, alwaar zij, vermits de deur niet spoedig genoeg geopend werd, met een kogel door dezelve geschoten hebben, vervolgens het geheele huis doorzocht, kisten en kasten geopend, en aan winkelgoederen ter waarde van f 315 geroofd hebben.

1900, 7 juni (Het nieuws van de dag: kleine courant)

Heerenhuis met stal en schuur, school en schoolhuis met twee tuinen, fijne vruchtboomen, aaneen gelegen, in het welvarende dorp Bergeijk, billijk te koop. Zeer geschikt voor elk bedrijf doch bijzonder voor een sigarenfabriek. Overvloedige en zeer goedkope werkkrachten. Adres Keunen, Gemert.

1903, 9 september (Het nieuws van de dag: kleine courant)

De staking te Bergeijk – Te Nijmegen werd zondag in het gebouw van den R. Kath. Volksbond eene openbare vergadering gehouden, waarin de heer J. van Schaik, voorzitter van het hoofdbestuur van den Ned. R.-Kath. Tabaksbewerkerbond, sprak over: De katholieke vak-organisatie en de staking te Bergeijk. Spreker zette doel en werking der katholieke vak-organisatie uiteen en toonde aan, dat de staking der tabaksbewerker te Bergeijk eene rechtvaardige is en dat het daarom plicht is de stakers te steunen. Er werd door de vergadering eene motie aangenomen, waarin de overtuiging wordt uitgesproken, dat de werkstaking van de zijde der stakers eene rechtvaardige daad is en dat de patroon Aarts in deze geheel handelt in strijd met de encycliek "Rerum Novarum", weshalve besloten wordt de stakers zooveel mogelijk financieel en moreel te steunen. De voor de stakers gehouden collecte bracht ruim f 15 op.

1927, 27 oktober (Het Centrum)

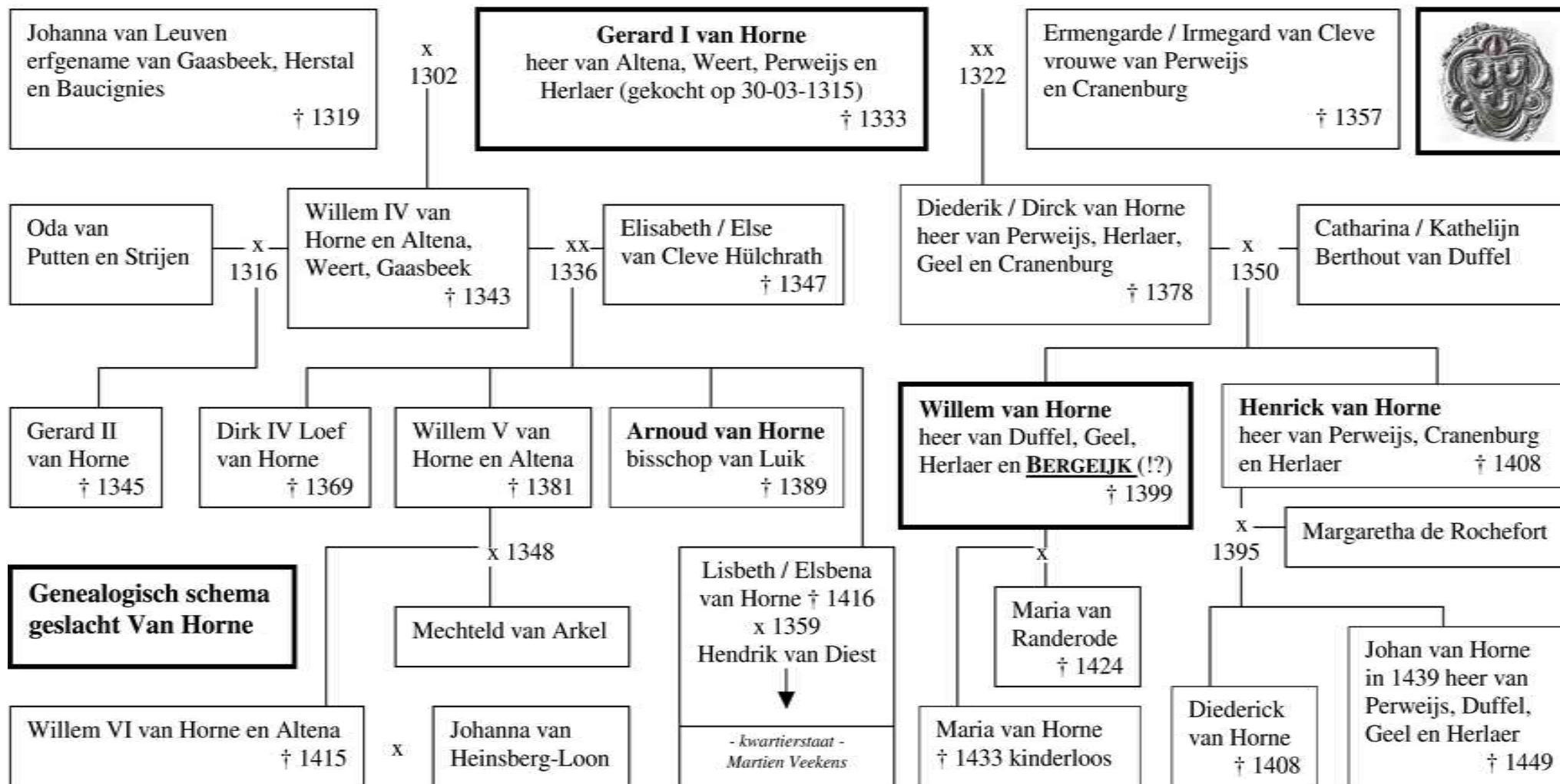
Katholieke solidariteit - Men schrijft uit Bergeijk aan het "dgz.": De heer W.L., meesterknecht aan Van der Grintens sigarenfabriek, werd dezer dagen plotseling ziek. Zijn toestand verergerde zoo, dat hem de laatste H.H. Sacramenten moesten worden toegediend. De werklieden der fabriek, die L. een groote achting toedragen, organiseeren spontaan een bedevaart voor de genezing van hun baas. In den vroegen morgen trok men naar de kapel van St. Gerardus Majella te Weebosch. Hoewel verscheidene uren ver moesten komen, ontbrak er van de 45 werklieden niet één aan de gezamenlijke H. Communie, waaraan eveneens de fabrikant deelnam. Het gebeurde eveneens, dat in de schafttijd de Rozenkrans werd gebeden, Een prachtig voorbeeld van Katholieke solidariteit!

(Willem Loos, van beroep meesterknecht, 38 jaren oud, overleed te Bergeijk in de avond van vrijdag 21 oktober 1927. Hij was de echtgenoot van Maria Anna Catharina Sengers, en zoon van Godefridus Loos en Anna Catharina Rombouts.)

Ad Tilborghs

FAMILIE-RELATIES BINNEN HET OUDE ADELLIJKE GESLACHT VAN HORNE GEDURENDE DE 14 EEUW

De Heren van Herlaar in Bergeijk (vervolg)

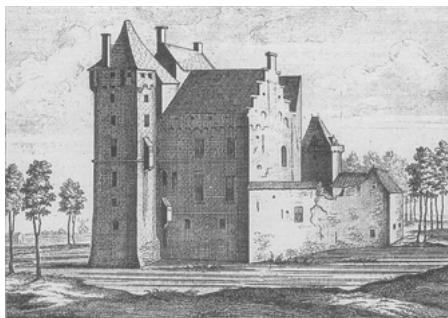
Daniel Vangheluwe

In een vorig artikel ('*Voor den Grave ende Andersweer*', *Keersopper nr 20*) beloofden we iets te schrijven over de broer van Willem van Horne. Willem was vermoedelijk een van de laatste voogden⁸ in Bergeijk van het kapittel van Sint Lambertus te Luik. Zijn broer, Henrick van Horne, bekend als Henrik van Perwies (de Perwes), werd in zijn tijd een beroemdheid (kwam voor in alle kronieken van zijn tijd, vergelijkbaar met nu de kranten). We geven aan het einde van dit artikel een overzicht (*zie tabel*) van de gebeurtenissen waarin de erfgenamen van het erfgoed van Herlaar optreden.

Kort samenvattend ging het de vorige keer om het afzetten van de voogd in Bergeijk. Hij werd mogelijk vervangen door de heer Hubert Bac, een trouwe ambtenaar van de hertog. Vorige keer veronderstelden we dat de overname plaatsgevonden kan hebben in de periode 1388-1392.

Voortschrijdende inzichten staan ook toe om de overname te plaatsen om-

streeks 1403-1404. Dan is de dochter Marie van Horne haar vader Willem opgevolgd als leenvrouw van Herlaar. Mogelijk zijn haar kinderloos gebleven huwelijken de oorzaak van de overname of verkocht Maria haar erfgoed te Bergeijk aan Hubert Bac. Eind van het jaar 1407 blijkt Vrouwe Marie al langer schulden te hebben, want in dat jaar belooft ze in een Bossche akte schadevergoeding aan een schuldeiser.⁹ In 1424 doet Jan een zoon van de bovengenoemde broer Henrik Perwes samen met haar leenverhef¹⁰ van Herlaar. Dan maakt de rechtspraak van Bergeijk¹¹ echter geen deel meer uit van het leengoed van Herlaar. Zoals we de vorige keer vermelden kwamen Henrik Perwes en zijn oudste zoon Dirk om bij de slag van Othée bij Luik.

Oud-Herlaar in 1730

⁸ De voogd is een beschermheer die zorg draagt voor de uitvoering van de straffen van de schepenbank van een geestelijke instelling. Had een klooster de rechtspraak dan spreekt men van een voogdij.

⁹ BP 1185 fol 223 (1407-8)

¹⁰ Leenverhef is het krijgen of hernieuwen van een leenband met de leenheer in de vorm van leengoed/bezit dat men deze heer in leen heeft of krijgt.

¹¹ Met Bergeijk wordt tevens Riethoven, Westerhoven en Borkel en Schaft bedoeld.

Wie was deze Henrik van Perwijs? Door zijn daden moet hij in zijn tijd een veelvuldig besproken persoon geweest zijn, dat zien we aan de talloze kronieken van zijn tijd, die iets over hem en zijn daden schrijven (*zie een van de Kronieken van de bataille de Liège*). Ook onder Bergeijkenaren zal hij het gesprek van de dag geweest zijn. Wat waren zijn daden, dat hij zo beroemd werd? We geven in het kort zijn levensloop en de gebeurtenissen waar hij bij betrokken was.

In 1389, 1391 en 1398 ver schijnt Jonker Henrik van Hoerne, Heer van Perweys samen met anderen voor de Bossche schepenen.¹² In de periode 1378-1389 is Henrik als drost¹³ van het graafschap Loon in dienst van zijn (half)neef de bisschop van Luik. In 1381 wordt Henrik van Perwis geëxcuseerd voor plunderingen en brand, nadat zijn heer (en neef) Arnould bisschop van Luik, voor 10 jaar vrede gesloten had met WillemII, hertog van Juliers (Jülich/Gulik) en Gelre en zijn zoon Willem. Hij zat gevangen en mag zich wreken op het land van Born (Limburg), waarbij de voornoemde hertogen zich afzijdig zullen houden.¹⁴ Na de dood van bisschop Arnould (+1389) was hij momber.¹⁵ In deze functie sloot hij in 1389 een vredesverdrag tussen de steden van het land van Luik en “Joannem de Lous, filium domini de Hinsbergh” (Jan van Looz/Loon zoon van de heer van Heinsberg).¹⁶ Deze Jan van Heinsberg was bij de conflicten van 1383-1389 een van de tegenstanders van de hertog (*zie Keersopper nr 20*).

¹² BP 1178 fol 103v; BP 1179 fol 52; BP 1181 fol 154

¹³ Drost is een hoge legeraanvoerder die optreedt bij conflicten met het buitenland.

¹⁴ Fairon 1933 p.484, 486;

¹⁵ Tijdelijk vervanger of vertegenwoordiger van de bisschop. Klaversma 1990-91 p.44; J. Lejeune, “Liège et son pays XIII-XIV siècles”, Luik, 1948 p413 en noot 153.

¹⁶ Deze Jan van Heinsberg was een zoon van Godfried van Dalenbroek die net geen graaf van Loon meer werd. Godfried was een neef van Diederik, de voorlaatste graaf (van 1336-1361). Jan van Rummen de laatste graaf moest het in 1366 opgeven na de verwoesting van zijn kasteel te Rummen. Op 5 april 1361 proclameerde het kapittel van Sint Lambertus te Luik de inlijving van het graafschap van Loon (*zie Baerten 1969 p.141-150*).

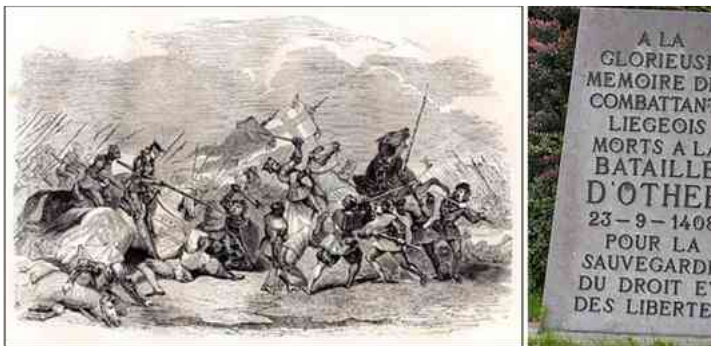
In 1390 wordt de 17-jarige Jan van Beieren (oom van Jacoba van Beieren) door de paus Bonifacius IX benoemd tot bisschop-elect¹⁷ van Luik. Zijn hervormingen van het bestuur worden niet geaccepteerd en uiteindelijk vlucht hij in 1402 met zijn hofhouding naar Maastricht.¹⁸ Hij laat zich vervangen door Henrik van Perwes, die momber wordt genoemd (zie¹⁵).

De steden (de gilden en edelen) van Luik blijven zich tegen Jan van Beieren verzetten. Henrik van Perwes is vanaf 1406 hun aanvoerder. De opstandelingen genoten de (financiële) steun van de hertog van Orléans, de meest invloedrijke regent van Frankrijk en als zodanig rivaal van Jan zonder Vrees, hertog van Bourgondië en graaf van Vlaanderen. Jan zonder Vrees wist zijn politieke allianties te mobiliseren met Brabant, waar zijn broer Antoon van Bourgondië regeerde en Henegouwen-Holland, waar graaf Willem VI zijn zwager was.¹⁹ Luik moest in de Bourgondische invloedssfeer blijven en uit die van Jans grote rivaal, de Franse regentschapsraad Lodewijk van Orléans.

Die pleitte bij de paus in Avignon voor een tegenkandidaat voor de Luikse bisschopszetel. Henrik van Perwes maakte hiervan gebruik om zijn zoon Diederic als kandidaat naar voren te schuiven en op die wijze als tegenbisschop benoemd te krijgen. De Luikenaren (Luikse ambachten) veroverden met de steun van Gelre geheel het prinsbisdom behalve de stad Maastricht. Ze belegeren Maastricht, het laatste bolwerk waar Jan van Beieren standhoudt.

De belegering van Maastricht in de herfst van 1407 en mei-september van 1408, was hard en

genadeloos (er vonden wreedheden plaats van beide zijden). Jan zonder Vrees, die Parijs moest ontvluchten, waar hij beschuldigd werd

De slag bij Othée in 1408

¹⁷ Bisschop-elect=Bisschop die nog niet als zodanig is benoemd omdat hij nog de bisschopswijding moet krijgen. Jan van Beieren weigerde echter zich tot priester te laten wijden en kon bijgevolg dus ook niet tot bisschop gewijd worden.

¹⁸ Pirenne 1972 p.395-398

¹⁹ De vrouw Willem IV graaf van Holland, Margaretha, was een zus van Jan van Beieren.

van de moordaanslag op de hertog van Orléans, vertrok met zijn troepen richting Luik om Maastricht te ontzetten.

De beslissende slag tussen Jan zonder Vrees en de opstandelingen van Luik onder leiding van Henrik Perwez valt bij Othée in 1408. In deze slag overwonnen de legers van Jan zonder Vrees, Willem VI en Antoon van Brabant de Luikse opstand ten bate van hun dynastieke belangen. Bij deze slag kwamen Henrik van Perwez en zijn zoon Diederik om. De leiders van de opstand werden uitgeleverd en ontvoerd. Jan van Beieren liet bovendien kanunniken en geestelijken die de tegenbisschop hadden gesteund in de Maas verdrinken. Het kapittel was aan de zijde van de opstandelingen; zie de transcriptie.²⁰

Dit sijn die guede ende burgeren van Tricht die honnen scaede hebbe getaxiert den sij gehat ende leden hebben omme des cryechs wille des sich aengenommen hadden dat lant van Ludic ende van Loen tiegen honne gerechten gerechten here den Hoegeboerenen Prince Heren Jehan van Bayeren den sij verdreve ende in sijne stat noeme heren Dyrick van Perwys ende ouch 't capittel van Ludic ende andere priesteren, prelaeten ruteren ende knechten verdreven en andere in honne beneficien ende gueden sacken etc. Dat omme die guede stat van Tricht nyet gelijden en conde des groete onrechtz ende honnen genedegen lieven heren vorscreven te hulpen stoenden. Alsoe dat die lande van Ludic ende van Loen die gued stat van Tricht bevielen ende amloegen te twee tyden te weten Int jaer ons here duser vyverhondert ende seven op Sente Kathryne Avond durende sesse weken lanck ende darnae int jaer ons heren M CCCC ende acht des guedensdaeghs nae Sente Orbanus dach duren xvi weken lanck ende ii dage ende de te ludic trachten dae sij niet meer dan eynen nacht en waren ende weder ute trachten tot bij Tongren toe dae sij vonden mijns genedigen heren vorscreven vrinde ende den hertoge van Hollant sijnen brueder der hertogh van Borgonien sijnen swaeger den greve van Naemen ende ander voelle mechtegen heren, ruteren vende knechten dae sij streden te laucvelt ende dat heer Dyrich van Perwys vorscreven heer Henrich sijn vaeder ende die van ludic ende van Huy ende andere alle tsamen doet bleven etc. Lud datum. Tecke cecidit Leodium.

Voor deze schandelijke daad kreeg hij de bijnaam “Jan zonder Genade”. De stad Luik verloor al zijn privileges. De veldslag in Othée was voor de Bourgondische

²⁰ De belegeringen van Maastricht in 1407 en 1408; www.marres.nl/schadelijst.htm

hertog (ook voor de hertog van Brabant, zijn broer) een memorabele overwinning, waarmee hij eindelijk greep kreeg op het prinsbisdom.²¹

Deze vorstelijk triomf werd later uitgebeeld op een groot wandtapijt dat aan het Bourgondische hof werd uitgehangen om de bezoekers de glorie van de dynastie in te prenten.²² Enkele verzen in *La Bataille de Liège* van een anonieme auteur beschrijven Henrik van Perwijs minder gunstig als een man die bezweek aan de ondeugd van hebzucht naar macht, toen hij zijn zoon liet aanstellen als tegenbisschop (zie de verzen in *Keersopper 20*).

Echter de meeste commentaren uit de kronieken van voor- en tegenstanders zijn verder niet anders dan loftuigingen op Henrik (sa noblesse). De reden dat Henrik in opstand kwam tegen zijn bisschop was waarschijnlijk dat deze laatste zijn belofte verbrak om zijn geestelijk ambt als bisschop te Luik te komen vervullen. Hubert Carrier die alle kronieken bestudeerd heeft, concludeert dat de Luikenaren in opstand kwamen omdat de bisschop (Jan van Beieren) zich niet aan zijn belofte hield om bisschop te worden en omdat "hij geen missen las", en geen priester was en wilde zijn.²³

Een boete uit de schoutsrekeningen van 1311 in Brabant heeft waarschijnlijk iets met deze oorlog te maken. Eelken Asken kreeg een boete wegens het aankopen van een paard van de lieden van (Henrik) Perwes tijdens deze oorlog in het land van Loon. Hij kreeg de boete omdat hij handel dreef met de vijand (Luik), hetgeen verboden was. De hoogschout in Den Bosch schreef het volgende bij zijn afrekening :” van

Eelken Asken die in den laetsten orloge van Ludic aengeveert soude hebben mit onrecht een pert van uuten lande van Loen dat hij seide dat hij gecocht hadde jegen die ruters van Perweys ende want hij anders te goeder famen stont, so moeste hem die heer vonnis gedaen hebben, dair om laten punten om dat hijs

Het wapen van het Prinsbisdom Luik

²¹ E. De Maesschalck 2009 p.90; Carrier 2001 p.639-670

²² W. Blockmans, 2010, Metropolen aan de Noordzee, De geschiedenis van Nederland, 1100-1560, Amsterdam, p.368-369.

²³ Carrier 2001, par. met titel, La famille des Perwes; zie ook www.cairn.info.

niet betalen en konste om iiii cronen vrancrijcx valent xiii s. xiii d".²⁴ ("van Eelken Asken die in de laatste oorlog van Luik tegen de wet in een paard had aanvaard, dat hij gekocht had van de ruiters van (heer) Perwes, en om zijn goede naam (fame) bij de heer, daarom laten schikken met bedrag xx, omdat hij het (paard) niet kon betalen"). De rechtsprekende heer in Bergeijk waarbij hij goed bekend stond, was waarschijnlijk de bisschopsvoogd van Luik. De boete die hij niet kon betalen was misschien de prijs van het paard. We bevinden ons dan in een overgangperiode waarbij de schepenen van Bergeijk nog steeds recht spraken (in Bergeijk), voor een deel met de ambtenaar van de hertog en en voor een ander deel met die van de bisschop van Luik.

Pas omstreeks 1417 treedt er opnieuw een verandering in, waarbij de rechtspraak van Bergeijk in zijn geheel naar Eersel wordt verplaatst. We zien in 1417 voor het eerst een schepen bij de schepenbank van Eersel die niet uit Eersel komt: het is Henrik van Bruggen, eigenaar van het cijnsgoed de Achterste Brug bij Borkel.

Vanaf die tijd is Bergeijk constant vertegenwoordigd met minstens een of twee schepenen in de schepenbank van Eersel. Kort voor 1429 is er nog sprake van een schutter²⁵ van Eycke, in 1435 evenwel van een schutter "van Eycke ende Yrsel (Eersel)".²⁶

Uit de schoutsrekenigen valt af te leiden dat vanaf 1429 alle juridische functies zoals schepenbank en vorster²⁷ gecentraliseerd worden op Eersel. Vanaf 1429 wordt de vorsterij van Eersel per opbod verpacht, een praktijk van het verhuren van ambten, die door de Bourgondische vorsten werd toegepast. De laatste vermelding begin 1418 van een met Luik gedeelde boete te Bergeijk, past goed in dit schema.²⁸ Daarna (na 1428) wordt de deling van de boetes met Luik bij de rechtspraak nog wel pro forma vermeld in de schoutsrekeningen van de kwartierschout, maar niet meer uitgevoerd.

²⁴ ARAB schoutsrekeningen inv. nr. 12991 fol. 161 (24 junio 1411 tot 26 decembris 1411) en 075. 7. 2. 3, transcripties van Henk Beijers.

²⁵ schutter = politiemann die optrad bij overtredingen (bijv. het vee schutten als het zonder toestemming wordt geweid etc.).

²⁶ Kort voor 1429 wordt de schutter van Eycke gedood door die van Gestel, waarna ook zijn broer Maes van Parijs werd ontvoerd, zie ARAB nr. 12992 (1429 – 1450) en Henk Beyers SR.076. 1. 3. 11; omstreeks 1350 wordt Henrik van Parys, schutter van Eycke en Yrsel ontvoerd en daarbij gedood door die van Gestel, zie ARAB inv. nr. 12530 26-3-1430 tot 20-8-1436 fol.190, uit de dissertatie van Vera 2011 p.318.

²⁷ Vorster= gerechtsbode.

²⁸ ARAB schoutsrekeningen inv nr 12990 (25 dec 1417 tot 16 sept 1418) en Henk Beijers 074.4.4.3.

Tabel 3: chronologisch overzicht van gebeurtenissen waarbij van Horne's betrokken zijn die Herlaar erfden (dv = dochter van, zv = zoon van).

jaar	welke van Horne?	Heer/vrouw van . .	handeling/plaats
1352-1360	Henrik zv Dirk	Perwes Wambeek	geboorte
1371	Dirk en zijn zoon	Perweys	slag van Baesweiler ²⁹
1374	Willem	Perweys	wordt ridder ²⁹
1381	Willem en Henrik broers	Perwijs en Duffel	Den Bosch
1381	Henrik	Perwis	gevangene van Gelre
1385	Willem	Duffel en Herlaar	aankoop Zegenworp
1388	Willem	andersweer ³⁰ van de graaf van Loon ³¹	Bergeijk
1389	Henrik	Perwes	vredesverdrag Luik
<1399	Willem	Perwijs en Duffel	verkoop cijnsboek Bergeijk ³²
1399	Willem	Perwijs en Duffel	overlijden ³³
1399-1433	Maria dv Willem	Herlaar	leenvrouw Luik
1406	Henrik	Perwes	opstand Luik
1407-8	Maria v Randerode echtgenote van Willem		schuld
1408	Henrik en zijn zoon Dirk	Perwes	overleden bij Othée
1408	Maria dv Willem	Duffel	Den Bosch
1413	wijlen Willem	Duffel	tiende altaar Herlaar
1424	Marie dv Willem en Johan haar neef (zv Henrik)	Duffel	Leenverhef Luik ³⁴

²⁹ Spierings 1976-1977 II, p.138-139; heer van Perweys is hier kapitein en trekt met zijn zoon (Willem?) ten strijde met hertog Wenceslaus tegen Gelre en Gulik.

³⁰ Andersweer= Achterneef; bloedverwant in de 2^e graad

³¹ In 1388 is Arnold van Horne, de bisschop van Luik, graaf van Loon. Hij 'ende andersweer', zijnde Willem van Horne zijn op dat moment beiden heren(voogden) 'van Bergeycke'.

³² Het cijnsboek is afkomstig van Willem van Horne heer van Perwijs en Duffel ridder die het verkocht heeft aan zijn klerk, toentertijd Willem Waarloos. Uiteindelijk belandt het cijnsboek bij de kleinzoon van de klerk, Nikolaas Johan Willem Waarloos die het op 19 oktober 1465 (ca. 50-80 jaar later) verkoopt aan Michiel zoon van Michiel Henrixzoon van Eindhoven.

³³ Bormans 1870 p.135-136; Bijsterveld 2000 p.48.

³⁴ Bormans, 1866-1870, Bulletin de l'institut Archéologique Liégeois, jrg 10 (1870) p.135-136.

Bronnen, Archieven, o.a ARAB, BP.

S. Bormans, 1866-1870, 'Les Seigneurs Feodales de l'ancien pays de Liège', 3 elkaar opvolgende artikelen in: Bulletin de l'institut Archéologique Liégeois, jrg 8 (1866) p.473-507, jrg 9 (1868) p.157-273, jrg 10 (1870) p.111-174.

S. Bormans, E. Schoolmeesters, 1895/1900, Cartulaire de l'Eglise Saint-Lambert de Liège, delen I-VI, Bruxelles.

Em. Fairon, 1933, Régestes de la Cité de Liège, tome I, Liège.

Transcripties van Henk Beijers op <http://www.henkbeijersarchieffcollectie.nl>.

Literatuur

J. Baerten, 1969, Het graafschap Loon (11de-14de eeuw), Assen.

H. Carrier, 2001, Si vera est fama. Le retentissement de la bataille d'Othée dans la culture historique au XVe siècle, dans: *Revue Historique* 3/2001 nr 619, p.639-670 en www.cairn.info/revue-historique-2001-3-page-639.htm.

T. Klaversma, 1990-91, "De heren van Horne, Altena, Weert en Kortessem (1345-1433) (vervolg)", Weert in woord en beeld, Jaarboek voor Weert.

T. Klaversma, 1992, "De heren van Horne, Altena, Weert en Kortessem (1345-1433) (slot)", Weert in woord en beeld, Jaarboek voor Weert.

E. De Maesschalck, 2009, De Bourgondische vorsten 1315-1530, derde druk, Leuven : zeer goed boek, ook voor de leek, aan te bevelen!

H. Pirenne, 1972, Histoire de Belgique, tome I, pp. 395-398.

P. de Ram, 1844, dans: "Documents relatifs aux troubles du Pays de Liège sous les princes-évêques Louis de Bourbon et Jean de Hornes (1455-1505)", Bruxelles, p.317 vers 369-378.

H. Vera, 2011, "... dat men het goed van den ongeboornen niet mag verkoopen", Gemene gronden in de Meijerij van Den Bosch tussen hertog en hertogang 1000-2000, dissertatie universiteit van Nijmegen, Moergestel.

afkortingen

ARAB= Algemeen RijksArchief Brussel

BP= Bossche Protocollen in Stadsarchief van 's Hertogenbosch.

Liberation Route Brabant.

Wim v. Dooremolen

Ter nagedachtenis aan de bevrijding van WOII is de route die de geallieerden liepen (zie route Market Garden op de kaart³⁵) als een Liberation Route ontwikkeld. In Gelderland is zo'n route al gerealiseerd³⁶. Belangrijke locaties worden hierbij gemarkeerd door een luisterkei. Bij deze luisterkei kan men hoorspelen beluisteren over de vreugde en het verdriet aan het einde van de Tweede Wereldoorlog. Liberation Route brengt zo de geschiedenis van Brabant in 1944-1945 "Operation Market Garden" tot leven. De route maakt deel uit van een internationale bevrijdingsroute van Normandië tot Berlijn.

Zo werd op de Monumentendag in België een luisterkei geplaatst bij "Joe's

Bridge"; brug 9 over het kanaal bij Lommel-Barrier. De brug die op 10 sept. 1944 door J.O.E. Vandeleur met zijn mannen veroverd werd. Van daar startte op 17 september 1944 de operatie Market Garden.

De eerste luisterkei van de route door Brabant werd op 16 september 2011 te Son geplaatst. Ook in Bergeijk zal een luisterkei geplaatst worden en wel over het volgende onderwerp.³⁷

Op 11 september 1944, vroeg in de middag, stak korporaal Brook, gevolgd door luitenant Buchanan de Nederlandse grens over bij de Bergeijkse Barrier. Zij gingen met hun chauffeurs in 2 Daimler scout cars een verkenningstocht voor Market Garden uitvoeren om na te gaan of de brug over de Dommel in Valkenswaard intact was en tanks kon dragen. De eerste Nederlander die ze op de Luikerweg ontmoetten, Sjef Theuws uit Bergeijk, vroegen ze om informatie. En ja, de brug was nog intact, zoals korporaal Brook later zag. En er stond een Duitse tank op, dus sterk was hij ook.

³⁵ www.rememberseptember44.com; J.Kerkhoff

³⁶ Stichting Platform Market Garden e.a.; www.liberationroute.com

³⁷ Naar "De brug tot Market Garden", J.Israel, uitgave Museum Kempenland Lommel 1992

Ondertussen was een groep inwoners van Borkel en Schaft met de fiets op weg om de bevrijders te zien. Zij troffen de voornoemde verkenners bij café Rustoord en dachten dat ze bevrijd waren. Dat dit nog niet het geval was, daar kwamen ze nog achter. Zo kwam Sjef Theuws melden dat er aan de grens een schietpartij was tussen Duitsers en Engelsen. Ook de Britse verkenners werden op hun terugtocht naar de grens door Duitsers beschoten; maar ze kwamen goed weg.

Toch ging een grote groep fietsers uit Borkel richting grens om de Engelsen te gaan verwelkomen. Ter hoogte van de Woeste Polderweg, werden de mannen verrast door Duitsers die hen beschoten. Zij vluchtten de bossen in, maar vier van hen werden door de Duitsers opgepakt. Die werden gefouilleerd, waarbij oranje strikjes gevonden werden. Men zette hen tegen de muur van de boerderij van Dijkmans. Een Duitse officier gaf het bevel hen neer te schieten. Een van de Duitsers pleitte voor hen en de officier liet hen toen gaan. Toen zij \pm 50 meter hadden gelopen werd alsnog het vuur op hen geopend. Hierbij werden Jan Maas en Chris Tegenbosch dodelijk getroffen; Chris Aarts werd zwaar en Toon Rijkers licht gewond. Deze laatste twee hielden zich dood toen de Duitsers kwamen kijken wat ze aangericht hadden. Na anderhalf uur konden Chris en Toon uiteindelijk ontsnappen.

Dit verhaal over de eerste Nederlandse slachtoffers van Market Garden zal op een luisterkei van Bergeijk komen. Een andere luisterkei zal gaan over de start van operatie Market Garden, hoe de geallieerden de grens over kwamen en.....:

Op 17 september 's middags om 14.45 uur reden hier de eerste Sherman tanks van de Irish Guards Nederland binnen op weg naar Arnhem. Aanvankelijk leek de opmars zonder problemen te verlopen, maar dat duurde niet lang.³⁷ Na ruim 1km vielen zij in een hinderlaag van de Kampfgruppe Walther, waarvan wonder boven wonder veel militairen in hun schuttersputjes langs de weg het eerdere vernietigende bombardement van de geallieerde artillerie en de luchtaanvallen met raketten door de Typhoons hadden overleefd. Majoor Kerutt en zijn mannen van de tankval lieten de eerste 13 tanks voorbij rijden en schoten toen van achteren 3 tanks van het 3^e eskadron en de eerste 6 tanks van het volgende 1ste eskadron in brand, waardoor de opmars tot stilstand kwam. Een bataljon Devonshire infanteristen en Typhoons werden ingezet en na felle gevechten trokken de Duitsers zich uiteindelijk terug. Gevolg: de tanks waren pas om half zes bij de brug over de Dommel ten zuiden van Valkenswaard. Vele slachtoffers van deze tankval (Ierse jongens) liggen begraven op het oorlogskerkhof 5km noordwaarts op deze Luikerweg.

Het eerste oponthoud van Market Garden was een feit!

Jan Cornelis Volders, brandmeester over het gehucht Berkt (1754)

In Keersopper 18 zijn de toponiemen *Vilderskuil*, *Steenovens* en *Hut* met elkaar in verband gebracht. Zo zou met enige fantasie verklaard kunnen worden dat de *Vilderskuil* oorspronkelijk een kuil van ene Volders was geweest. En omdat ene Volders in 1754 was aangesteld als brandmeester zou het dus óók kunnen zijn dat hij daarom in de *Hut* verbleef om de brandende *Steenovens* in de gaten te houden.

De *Hut* was in 1754 echter geen armzalige woning of zoiets, maar de benaming van een teulland, groot 4 lopenzaat, gelegen bij de *Hoeven Heijvelden* (1753) of bij het *Hoevelant* (eveneens 1753).

Ooit zullen in die omgeving wel steenovens zijn ingericht, maar in elk geval niet in deze tijd.

Hoe het ook zij: in 1754 kreeg Bergeijk evenals andere dorpen van hogerhand de opdracht een brandreglement te implementeren. Dit reglement kunt u lezen in Keersopper 19. Over elk gehucht werd een brandmeester aangesteld. Op de Berkt was dat Jan Cornelis Volders.

Deze Jan Volders (1710-1775) was de oudste zoon van Cornelis Volders en Henrica Peters. Het gezin bestond verder uit Petronella Volders (1712-1768), Maria Volders (1715-1769) gehuwd Niclaas Plasmans, en nóg een Jan Volders (1717-1770).

En dan is er nog sprake van een buitenechtelijk kind. Op 8-11-1725 verklaart een dochter van Adriaan de Wever, dat zij 11 maanden geleden *vleeselijke conversatie* heeft gehad met Cornelis Jan Volders, wonende Bergeijk en die gehuwd was met Hendrien Peter Sijmons. Dit alles na vele beloften en zo later blijkt, niet zonder gevolgen. Op 7-9-1725 bevalt zij te Rethi van een zoon die Hendrik zal worden genoemd, en door de pastoor van Rethi is gedoopt. De moeder is nadien ingetrokken bij haar oom Reijnier Joosten.

De brandmeester van 1754 was Jan Volders gehuwd met Catharina, een dochter van Gerardus Wouters. De andere Jan Volders, zijn jongere broer, hield zich in Duitsland bezig met handel in koperwerk. In 1748 trouwde deze koperteut in Oberursel (bij Frankfurt) met de weduwe van een bierbrouwer. In 1770 blijkt hij daar te zijn overleden. Zijn oudere broer Jan (de brandmeester te Bergeijk) was echter wegens ziekte niet in staat naar Oberursel te gaan voor een mogelijke erfenis. Daarom machtigt hij zijn zwager Niclaas Plasman naar Oberursel af te reizen om daar in de boedel van zijn overleden broer te treden en die in overleg met de weduwe af te wikkelen.

Ad Tilborghs

Geujendien-foto

In de vorige *Keersopper* schreven we hoe het kerkhof van Bergeijk 't Hof vernieuwd was.

Het stimuleert de grafverzorging.

Zo zagen we de hier getoonde mooie foto op de grafsteen van Geujendien.

Van Dien van Geu, zoals Dymphna van Go Verhoeven genoemd werd.

